

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

תבא

(חלק לד שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת תבא, י"טז אלול, ה'תשפ"ו (ב)

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2026
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

Kehot Publication Society® and the Kehot logo are registered trademarks
of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

תבא

יש מפרשים¹ כוונת הספרי „שמיד יבואו לארץ“, כלומר, שמ"ש בספרי „מיד“ לא קאי על חיוב הבאת בכורים, אלא הוא בנוגע (בשורת) הביאה לארץ, ש„מיד – תבוא אל הארץ“.

[ולפירוש זה מובן גם המשך הדרשות בספרי, שלאחרי דרשה זו („אין והי' אלא מיד“) ממשיך: „כי תבוא אל הארץ – עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תיכנס לארץ“ – ששתי הדרשות בענין הכניסה לארץ קשורות ובאות בהמשך זל"ז, והיינו, שהחידוש בהבטחה זו ד„תיכנס לארץ“ לגבי ההבטחות הקודמות אודות ביאת הארץ הוא בזה, שבו כות עשיית (קבלת)⁸ „מצוה האמורה בענין“, יכנסו לארץ מיד⁹].

„וירשתה וישבת בה, מה שתירש תכבש ותשב“, וראה לקמן בפנים והערה 8.
(7) זית רענן על היל"ש כאן (וכ"פ בתולדות אדם לספרי כאן. ועוד).

בפי' הב' תי' „מיד אחר ירושה וישבה“. וראה גם מלבי"ם כאן דשולל שא"צ להיות מנוחה (כבס"פ תצא). וראה ראב"ע כאן [ולהעיר מלשון הרמב"ן כאן „לאחר שכבשו וחלקו מיד כדברי רש"י“ (אלא שכוונתו – קודם שנבחר הבית)] – אבל פשטות לשון הספרי לכאורה משמע „מיד“ אחרי הביאה לארץ.

(8) שהרי העשי' בפועל היתה רק לאחר שנכנסו לארץ (ראה גם ש"ך עה"ת כאן). וראה ספרי (הובא בהערה 6) לעיל פ' ראה (יא, כט), „אין והי' אלא מיד, כי יביאך קבל עליך מצוה האמורה בענין בשכר שתבוא ותירש“. וראה מפרשים שם.
[ובזית רענן כאן „בשכרה – פי' בשבילה“, כלומר, עשו מצוה זו לאחר ירושה וישבה כי בשבילה אתם נכנסים לארץ].

(9) ועפ"ז מתורץ בפשטות מקור דרשה זו „אין

א. בספרי ריש פרשתנו נדרש הפסוק „והי' כי תבוא אל הארץ“ – „אין והי' אלא מיד“. ומשמעות הדרש, לכאורה, שחיוב מצות בכורים (שבו מדבר בפרשה זו) חל מיד בבואם לארץ².

ולכאורה תמוה (כמו שהקשו במפרשי ש"ם)³ – הרי מפורש בהמשך הכתוב „וירשתה וישבת בה“, שאין חייבים בכורים עד לאחר ירושה וישבה (דהיינו כיבוש וחלוקת הארץ)⁴, כמובא בפרש"י כאן, וכמפורש במס' קידושין⁵ דגבי בכורים כו"ע מודי שלא נתחייבו עד לאחר ירושה וישבה⁶.

(1) יש אומרים אשר ע"פ המסורה חסר כתיב בתורה – וראה (ע"ז ט, א"ב) תנא תוספאה (ובערוך ע' ספר (הב') – הובא עה"ג שם, ע"א. וראה גם רש"י שם ובסוף הע') כשמעתיקים בתושבע"פ, ובכתיבת פי' הכתובים.

(2) וראה ראב"ע כאן.

(3) ראה ספרי דבי רב לספרי (ושם „כתב מהר"ח . . דל"ג ל"י“. אבל מסיים „דוחק גדול למחוק כל זה מהספרים“). וזע אברהם. מלבי"ם. צפע"נ (להרג"צ צ"בי) עה"ת. ועוד.

(4) ראה לקמן בפנים ריש סעיף ג. ושי"נ.

(5) לו, ב.

(6) בס' בני יצחק (שאלוניקי, תקי"ז) פי' דלשיטת הספרי חיוב בכורים הוא מיד בבואם לארץ, ומש"נ „וירשתה וישבת בה“ היינו כדרשת הספרי שלא"ץ – „עשה מצוה כו' שבשכרה תיכנס לארץ“ (וע"ד קידושין שם בסוף העמוד), שעשיית מצוה זו (מיד) „היא הגורמת לך לרשת אותה וישבת בה“ (וראה גם משמרת הקודש על פרש"י ריש פרשתנו).

אבל פשטות ל' הספרי „כי תבוא . . שבשכרה תיכנס לארץ“ משמע שהשכר הוא ביאת הארץ (ולא – ירושה וישבה). ובפרט שמשנה מל' הספרי לעיל (פ' ראה יא, כט) „בשכר שתבוא ותירש“ (כ"ה בספרי שלפנינו. וראה ספרי הוצאת פינקלשטיין שם). וראה השקו"ט במפרשי הספרי בפי' דרשת הספרי שלא"ץ

(להבטיחם) דבר שהוא ברור ופשוט אצלם – ש"מיד יבואו לארץ?".

ב. לכאורה יש לתרץ, שלפי דרשת הספרי, הרי כתוב זה ("והי' כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה") אינו הקדמה למצות ביכורים שנאמרה בפסוקים שלאח"כ, אלא הוא ציווי בפ"ע – על כיבוש הארץ וחילוקה¹⁵. דאף שכבר נצטוו בפ' מסעי¹⁶, "והורשתם גו' וישבתם גו' והתנחלתם גו'", מ"מ נכפל כאן הצי" ווי עוה"פ. וזוהי כוונת הספרי, "אין והי' אלא מיד", שחייב זה של כיבוש (וחילוק) חל ומתחיל מיד בבואם אל הארץ, ואסור לדחות זה ללאח"כ¹⁷.

ועפ"ז יומתק עוד ענין בהכתובים כאן:

אם כל כוונת הכתוב כאן היא רק להגיד, "שלא נתחייבו בבכורים עד שכב" – שו את הארץ וחלקוה"¹⁸ – צ"ע, מדוע הוצרך הכתוב להקדים האריכות ע"ד ביאת וכיבוש הארץ – "והי' כי תבוא אל הארץ אשר ה"א נותן לך נחלה וירשתה" – דלכאורה הו"ל להזכיר רק ישיבת (חלוקת) הארץ (ומובן מעצמו שהיינו

אבל פירוש זה צ"ע, לכאורה, שהרי כתוב זה נאמר בסוף מ' שנה במדבר, כאשר כבר הגיע ממש זמן כניסת בני" לארץ (כמפורש) לפנ"ז שהגזירה היתה למ' שנה בלבד) – ומהו החידוש ש"מיד יבואו לארץ"¹⁹?

[בשלמא בכתוב דפ' בא"י "והי' כי יביאך אל הארץ גו'", דאיתא במכילתא דרשב"י שם²⁰, "אין והי' אלא מיד" – הרי כיון שזה נאמר בהיותם במצרים, מתאים לפרש שהכוונה ב"והי'" היא לבשורה ש"מיד יבואו לארץ" (כיון שהוא קודם גזירת המרגלים), וכדאיתא בספרי²¹, "אין לו זכו ישראל ליום אחד היו נכנסים לארץ שנאמר²² היום אתם יוצאים בחודש האביב והי' כי יביאך ה"א אל ארץ הכנעני, מיד".

אבל בפרשתנו, בדברי משה בסוף אר" – בעים שנה, איך שייך לומר²³ שבא לחדש

והי' אלא מיד" – אף שבכ"מ לשון "והי'" הוא דוקא לאחר זמן, כמו "והי' בהניח גו'" (הסמוך, ס"פ תצא), "והי' באחרית הימים" (ישעי' ב, ב. ועוד) וכו' וכו' (וראה ספרי דבי רב כאן) – כי "והי'" הוא לשון שמחה (ב"ר פמ"ב, ג בסופו. וראה אוה"ח ואו"ת להה"מ ריש פרשתנו). ובנד"ד (ביאת הארץ) החי" דוש ושייכת שמחה על ביאת מיד, כי ביאת הארץ בכלל – הובטחה מאז.

אבל להעיר, שמתו"כ ויקרא (ה, ה. שם, כג), בהר (כה, כט) מוכח דלשון "והי'" כשלעצמו משמעו "מיד". וראה פי' הראב"ד ומלבי"ם ויקרא שם. ואכ"מ.

(10) ולכאורה דוחק לומר שחששו בסוף שנת הארבעים שמא יגרום החטא ותתעכב ביאתם לארץ.

וראה פרש"י מטות לא, ג. ואתחנן ג, כח.

(11) יג, ה. וכן שם, יא.

(12) ר"פ דברים (א, ב).

(13) בא שם, ד"ה.

(14) ודרשת הספרי לעיל פ' ראה שם, "אין והי' אלא מיד" אפשר לפרשה בפשטות, שקאי על אמירת הברכות על הר עיבל כו', שהיתה מיד בבואם לארץ (ראה יהושע ח, ל ואילך ובפרש"י רד"ק ועוד שם)

– לאפוקי מדעת ר' ישמעאל (ירושלמי סוטה פ"ז ה"ג, הובא בתוס' סוטה לג, ב) שנאמרו לאחר י"ד דכיבוש וחילוק – ראה מפרשי הספרי שם.

(15) וצ"ע אם גם מש"נ בפ' מלך (פ' שופטים יז, יד) "כי תבוא גו' וירשתה וישבת בה" הוא ציווי בפ"ע. ויש לחלק דשם הוא התחלת (הכתוב ו) הענין "ואמרת אישימה גו'", משא"כ בפרשתנו שבא בפסוק בפ"ע.

(16) לג, נב ואילך.

(17) וראה רש"י, רד"ק ועוד יהושע יא, יח (ול"ה עיר מלוק"ש ח"ד ע' 83. ואכ"מ).

ולהעיר מפ' הזית רענן בדרשת הספרי כאן, מה שתירש תכשב ותשב". אבל מפרשי הספרי פירשו באו"א.

(18) ל' רש"י ריש פרשתנו.

שונו בהדרשה שלאח"ז "עשה מצוה הא־מורה בענין" ²⁵ משמע, שבכתוב זה עצמו אין ציווי (כ"א ענין), והמצוה היא (רק) "האמורה בענין" (בפסוקים שלאח"ז), מצות בכורים.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

מש"נ "כי תבוא גו' וירשתה וישבת בה" — שהחייב לא חל אלא, "לאחר ירושה וישיבה" — יש לפרש בשני אופנים:

(א) לאחר ירושתם וישיבתם של כל ישראל, וכן מפורש בפרש"י בש"ס ²⁶ ד"ל, לאחר ירושה וישיבה" היינו אחרי י"ד שנה דכיבוש וחילוק (וכפרש"י עה"ת כאן, ד"ל, נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחלקה").

(ב) כל יחיד ויחיד, מיד כשכבש (קנה) את חלקו נתחייב במצוה זו.

והנה בירושלמי ²⁷ מפורש דלא נתחייבו במצות התלויות בארץ, אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכיבשו ושבע שחילקו. עד שעה שקנו כולה, ולא אמרינן ד"ראשון ראשון קונה ומתחייב" ²⁸ (וכן הובאה בירושלמי ²⁹ ברייתא דר' ישמעאל — "כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר ארבע עשרה שנה נאמרו שבע שכיבשו ושבע שחילקו" ³⁰) — כאופן הא' הנ"ל.

(25) וכדיק הספרי דבי רב ותולדות אדם כאן (והם מפרשים, "מצוה האמורה בענין" — מצות זכירת עמלק שבסוף פרשה הקדומת. וראה בעה"ט כאן).

(26) קידושין לו, א ד"ה אבל חדש, ד"ה ללמדך, ד"ה והרי שבח.

(27) שביעית רפ"ו. וראה תוספתא מנחות ספ"ו. קידושין מ, ב וברש"י שם ד"ה גדול.

(28) ל' הירושלמי שם — בנוגע לכיבוש עזרא.

(29) חלה פ"ב ה"א. ערלה פ"א ה"ב. סוטה פ"ז ה"ג.

(30) משא"כ בבבלי (קידושין לו, ב) וספרי שלח

לאחר ביאה וכיבוש) ¹⁹; וע"ד מש"נ לעיל כפ' ראה ²⁰, "ועברתם את הירדן וישבתם בארץ גו'" (וכפרש"י שם ²¹ דהיינו, "שתח"ד לקוה ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו"), ולא נזכר שם אודות (ביאת ²² ו)כיבוש הארץ, ועד"ז בסוף הפרשה הקודמת — "והי' בהניח ה"א לך מכל אויביך מסביב גו'".

וע"פ הנ"ל מתורץ בפשטות, כי כיבוש וחלוקת הארץ בכתוב כאן אינם (רק) תנאי במצות בכורים, אלא ציווי בפ"ע על הכיבוש והחלוקה, "וירשתה וישבת בה".

[ואין זה סותר לדברי הגמ' ²³ שבזה בא ללמד שלא נתחייבו בבכורים עד לאחר ירושה וישיבה (וכן פרש"י עה"פ "מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחלקה") — כי זה נלמד מס' מיכות הציוויים וסדרם — דמזה שהכתוב חוזר על הציווי דכיבוש וחלוקת הארץ כאן, קודם לציווי מצות בכורים, ילפינן שאין חייבים בבכורים עד לאחר קיום מצות כיבוש הארץ וחלוקתה].

אבל דוחק לפרש כן בספרי ²⁴, כי מל-

(19) ראה גם מלבי"ם כאן.

במשכיל לדוד כאן תי, דאם ה' נאמר רק "וישבת בה", "הו"א דאם חלקו מקצתם קודם כיבוש הכל יהיו חייבים בבכורים מש"ה כתיב וירשתה דכולה משמע דהיינו אחר גמר כל הכיבוש. אבל צ"ע מאי עדיפא לשון "וירשתה" מלשון "וישבת בה" (שלאמרה ג"כ "כולה משמע"). ועכ"פ הול"ל "וישבתם בארץ" כפ' ראה שהובא בפנים. וראה לקו"ש ח"ט ע' 152 ואילך (ובהערות 8, 15 שם).

(20) יב, י.

(21) ד"ה ועברתם. ושם ד"ה והניח לכם: לאחר כבוש וחלוק ומנוחה כו'.

(22) ורק נאמר, "ועברתם את הירדן".

(23) קידושין לו, ב.

(24) אבל י"ל שבפשוטו של מקרא כ"ה, ולכן לא נחית רש"י לתרץ שאלה זו (שבפנים), למה נאמרה כאן ההקדמה ד"והי' כי תבוא גו' וירשתה".

וירשתה וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך. ולכאורה אינו מובן – הרי גם בכורים, פרט לך הכתוב... לאחר ירושה וישיבה" (וכדאיתא בגמרא²³ דלחד מ"ד, הוה מלך ובכורים שני כתובים הבאים כאחד), ומהו פירוש דברי תנא דבי ר' ישמעאל, פרט לך הכתוב באחד מהן?³⁷

וע"פ הנ"ל בהסברת הספרי³¹ י"ל שהתנא דר"י ודרשת הספרי עולים בקנה אחד, דשאני מצות בכורים משאר מצות התלויות בארץ (שנתחייבו בהן רק לאחר רי"ד שני כיבוש וחילוק), שהתורה הטילה את חיובה על כל יחיד ויחיד "מיד" (כשהוא מכיר את חלקו), והחידוש ד,פרט לך הכתוב (רק) באחד מהן (גבי מלך) לאחר ירושה וישיבה (כיבוש וחי' לוק) כו"ל].

ד. אלא שביאור זה אינו מספיק ליישב לשון הספרי, כי מפשטות הלשון, והי' כי תבוא, אין והי' אלא מיד משמע, שמיד בבואם לארץ נתחייבו בכורים, ואילו לפי הביאור הנ"ל, שהחיוב חל על כאו"א מיד כשהוא מכיר את חלקו, נמצא, שלא חל החיוב אלא לאחר שבע שנות כיבוש והתחלת (שנות) החילוק (שאז ניתן לו להכיר את חלקו).

ויש לומר בזה:

משנת"ל בדעת הספרי, שהתנאי ד,ירושה וישיבה" בכורים הוא דין בנורא גע כל יחיד ויחיד, דתיכף כשמכיר את חלקו מתחייב בכורים, דלא כשאר מצות התלויות בארץ שלא נתחייבו בהם, עד שעה שקנו כולה – אין הכוונה בזה

ולפי זה יש לבאר דעת וכוונת הספרי כאן ד,אין והי' אלא מיד" – דלשיטת הספרי³¹, מחדש הכתוב דשאני מצות בכורים (מכו"כ מצות התלויות בארץ) שאין חיובה מתחיל בסיומן של י"ד שנה של כיבוש וחילוק דכל ישראל, אלא כל יחיד ויחיד נתחייב בכורים מיד לאחר שכבש את חלקו³² (ירושה וישיבה שלו³³).

[ובזה יומתק לשון תנא דבי ר' ישמעאל³⁴, הוואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה כו", דהיינו גבי³⁵ מלך (ד)כתיב³⁶ כי תבוא אל הארץ וגו']

(טו, ב) איתא רק, לאחר ירושה וישיבה" (כלשון הכתוב, וירשתה וישבת).

31 אבל לא לשיטת הש"ס (קידושין שם) שמפורש שם דלדיעה אחת הוה מלך ובכורים שני כתובים הבאים כאחד. וראה לקמן בפנים.

32 לכאורה צ"ע, שהרי בכורים מביאים, בית ה"א" (משפטים כג, יט. תשא לד, כו), שאין נוהגים אלא בפני הבית (בכורים פ"ב מ"ג. רמב"ם הל' בכורים פ"ב ה"א), ובספרי פרשתנו (כו, ב) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' – זה שילה עולמים" (וראה שם כו, ט: זה בית המקדש), ומשמע שרק מזמן שילה הותחל.

אבל ראה דברי דוד (להט"ז) ריש פרשתנו, שאפשר לפרש דחיוב בכורים הוא גם קודם שילה, דהי' היתר להביא גם לבמות דהם היו במקום בנין המקדש, אבל אחר שהי' ירושה וישיבה נאסרו הבמות ואסור להביא רק לשילה ובית עולמים. וראה גם צידה לדרך ועוד (ומתרגמים עפ"ז ל"ל קרא ד,וירשתה וישבת, תיפוק ל' דאינו נוהג אלא בפני הבית. ע"ש).

וראה רמב"ן פרשתנו (כו, ב), אם כוונת הספרי לשלול רק במת יחיד, או שצ"ל, בית אבנים ולא אהל ומשכן. וראה הדיעות בנוגע לנוב וגבעון – אנציקלופדי' תלמודית ערך בכורים (ע' ש. ושי"ג). והאריך בזה בורע אברהם לספרי. ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מ"ע פד"פה. ואכ"מ.

33 ראה לקו"ש ח"ט שם (ע' 154 ואילך).

34 קידושין וספרי שלח שבהערה 30.

35 ל' רש"י קידושין שם.

36 פ' שופטים יז, יד.

37 בפשטות אינה קושיא, כי י"ל שזהו להדגיש שאינם שני כתובים הבאים כאחד (כמ"ש בגמ' שם הצריכותא).

בה תיכף, „בבואכם אל הארץ“⁴⁵ [אלא שגבי חלה, שמפרישים מן העיסה, אפשר לקיימה „מיד“ בבואם לארץ ממש, מיד שיש לו עיסה, משא“כ בכורים שצ“ל מ„ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה“, אי אפשר לקיימה בפועל עד לאחר „וירשתה וישבת בה“, כשבעל השדה יכיר את האדמה – חלקו בארץ].

ה. ויתר על כן יש לומר – שלשית הספרי היתה אפשריות לקיים בפועל מצות ביכורים „מיד“ (בבואם לארץ) ממש, בתחילת הכיבוש.

דהנה איתא בספרי⁴⁶, שמ"ש משה ליתרו⁴⁶, „וה' כי תלך עמנו גו' והטבנו לך“ היינו שיוותן לבניו „דושנה של ירי-חו“ (עד שיבנה בית הבחירה), „והיו (בני יתרו) אוכלים אותו ארבע מאות שנה וארבעים שנה“ (מספר השנים מראשית כניסת ישראל לארץ עד בנין בית הב-חירה), ונמצא, ש„דושנה של יריחו“ שהוטח לבני ישראל והם הטיבו ליתרו ונתנוהו ליתרו (בניו) בפועל⁴⁷ מיד כשנ-כנסו לארץ, בכיבוש יריחו.

שהחילוק הוא רק בין דין חובת יחיד ודין התלוי בציבור, אלא שזהו חילוק בעצם גדרו של תנאי זה ד„ירושה וישיבה“:

כרוב (כמעט – כל) המצות התלויות בארץ, חלות החיוב תלוי בכיבוש הארץ וחלוקתה, שכיבוש וחילוק הארץ הם הגורמים שיתחייבו במצות אלו התלויות בארץ (אי משום שעד אז חסר עדיין בשלימות קדושת הארץ³⁸, שהיא הפועלת חיובן של מצות אלו התלויות בארץ, או שהחיוב של מצות התלויות בארץ – תלוי בקנין כל הארץ³⁹);

משא“כ גבי בכורים, חלות החיוב תלוי בבנייה לארץ בלבד⁴⁰, והתנאי ד„וירשתה וישבת בה“ (אינו גורם חלות החיוב, אלא) הוא רק הסרת ארי דרביע עלי⁴¹, מפני שקיום מצוה זו בפועל אינו אפשרי אלא כשהשדה היא שלו וברשו-תו⁴² – כמו שאומר⁴³, „הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה“ – והיינו לאחר ירושה וישיבה שלו, כשיש לו חלק מבורר בארץ⁴⁴.

וזוהי כוונת הספרי „וה' כי תבוא – אין וה' אלא מיד“, דממש“נ „וה' כי תבוא“ למדים שחיוב בכורים חל מיד בבואם לארץ, וע"ד מצות חלה שנתחייבו

(38) שכמה דרגות בה – ועד כשכל יושבי עלי (ערכין לב, סע"ב).

(39) ראה בזה לקריש חט"ו ע' 105 ובהערות שם. ושו"ג.

(40) ולהעיר מדעת הרשב"א (בתוד"ה ההוא – ב"ב פא, א) דבכורים לא נחשב מצוה תלוי בארץ (חובת קרקע), ש„אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם . . חובת הגוף“.

(41) ע"ד עירובין עז, ב. שבעות כב, ב.

(42) ראה רמב"ם הל' בכורים פ"ב ה" וואילך.

(43) פרשתנו כו, י.

(44) ראה גם נחלת יעקב, באר מים חיים (לאחי מהר"ל) ודבק טוב ריש פרשתנו.

(45) שלח טו, יח. ספרי ורש"י שם.

[ולהעיר, שמשלשון הספרי שם „שינה הכתוב כו' שבכל ביאות שבתורה הוא אומר וה' כי תבוא אל הארץ וה' כי יביאך ה' כו' משמע לכאורה, דגם „וה' כי תבוא“ (וכיו"ב) אין פירושו „מיד“ (דלא כבספרי כאן ופ' ראה יא, כט) (וראה לעיל הערה 14), וכן מכילתא דרשב"י דלעיל בפנים ס"א. ול-העיר שברש"י שלח שם שם „שכולן נאמר כי תבוא כי תבוא“ (כלי תיבת „וה'“)].

(46) עה"פ בהעלותך י, לב. וכן בספרי פ' ראה (יב, ה) ופ' ברכה (לג, יב). ועוד.

(46*) בהעלותך שם.

(47) מתחילת לשון הספרי (בהעלותך). ועד"ו בפ' ברכה) שם „כשהיו ישראל מחלקים את הארץ כו' נתנוהו כו'“ (וראה ל' רש"י שם), משמע לכאורה שלא ניתן להם עד זמן חלוקת הארץ [ע"ד חברון

(התחלת) כיבוש הארץ היתה – כיבוש יריחו, וניתן „דושנה” מיד לבני יתרו, ונתחייבו מיד בבכורים⁵⁰.

ו. כלל אמרו חז”ל⁵¹ בנוגע לפלוגתות שבתורה, ש”אלו ואלו דברי אלקים חיים”. ונת’ כמה פעמים הכוונה בזה, שלא זו בלבד שכל הדיעות הן חלק מתורתנו בנוגע ללוי⁵², אלא עוד זאת, שיש לכל דיעה מקום בהנהגות האדם בפועל. כי זה שנפסקה ההלכה כדיעה אחת הוא בנוגע להנהגה במעשה כפשוטו, אבל בנוגע (להמצות שהן „במקום” – ע”ד תפלות שבמקום קרבנות, ובנוגע) לרוחניות המצות, יש מקום לכל הדיעות.

וכן הוא בענייננו, ששתי הדיעות במצות בכורים – אם חיובה התחיל רק לאחר י”ד שנה של כיבוש וחילוק, או „מיד” בבואם לארץ – יש בהן תוכן ותורה – הוראה בהנהגות האדם ופעולותיו,

ומעין זה בנדוד”ד – במצות חלה כפ”שוטה ממש*⁵¹, שהיא ראשית (עריסו-תיכם) כמו ביכורים.

והביאור בזה:

תוכנה של מצות בכורים הוא – שבח והודי’ של מביא הבכורים להקב”ה על הטובות שנעשו עמו, „ויציאנו ה’ ממצרים גוי’ ויביאנו אל המקום הזה ויתן

דיש לחקור – מהו הדין ב”דושנה של יריחו” שלא היתה במצות חילוק (היינו הגורל, „אך בגורל יחלק את הארץ”⁴⁸), שמלכתחילה בעת הכיבוש ה’ זה חלק מבורר דבני יתרו – מתי נתחייב בבכורים?

לשיטת הש”ס כו’ דאין חייבים בבכורים רק לאחר י”ד שנה דכיבוש וחילוק (כי צ”ל „עד שעה שקנו כולה”, ולא אמרנו „ראשון ראשון קונה ומתחייב”), כן הוא גם ב”דושנה של יריחו” (אף שלא נכלל בחלוקת הארץ לאחר י’ שכבשו).

אבל ע”פ משנת”ל בשיטת הספרי, דחלות חיוב בכורים תלוי בבית הארץ, והתנאי ד”ירושה וישיבה” בבכורים אינו אלא כדי שהבכורים יהיו מ”ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה’”, מסתבר לומר, שבנידון זה (דושנה של יריחו) שהי’ חלקם (של בני יתרו) מבורר כבר, הרי תיכף כשכבשו ונתיישבו שם נתחייבו בבכורים.

ועפ”ז נמצא שדברי הספרי „אין והי’ אלא מיד” הם כפשוטם ממש, שמיד בבואם לארץ ה’ חיוב בכורים⁴⁹, כי

שהובטח לכלב (יהושע יד, ט. רש”י שלח יג, כב. יד, כד. דברים א, לו. סוטה לד, ב ד”ה והיינו) ולא ה’ בגורל (רש”י פינחס כו, נה) – ומ”מ ניתנה לו בפועל רק בתחילת שבע שחילקו (ראה יהושע שם, י וברש”י ועוד שם).

אבל מהמשך ל’ הספרי „היו אוכלים אותו ת”מ שנה” (הובא גם ברש”י ספר שופטים א, טז) משמע שניתן להם מיד, כבפנים. – וכן מפורש בספרי זוטא בהעלותך (שם, כט) „כשבאו לא”י הפרישו דושנה של יריחו ונתנו אותה ליתרו כו’ ת”מ שנה כו’.”

48 פינחס כו, נה.

49 ואף שהיו צריכים להמתין ג’ שני ערלה – הרי (א) חיוב בכורים הוא גם בחטה כו’ שאין בהם ענין ערלה, (ב) מפורש במשנה (ערלה פ”א מ”ב) „עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור (מערלה),”

וכמפורש בקרא (ואתחנן ו, יא) „כרמים וזיתים אשר לא נטעת ואכלת ושבעת”, שיכולים לאכלם מיד.

50 ולפמ”ש בתוספתא בכורים (פ”א, ג. ירושלמי 50) מי שם פ”א ה”ד. וראה תוד”ה למעוטי ב”ב פא, א ד”בני קיני חותן משה מביאין וקורין” – גם קריאת פרשת בכורים היתה שייכת „מיד”.

51 עירובין יג, ב. וש”נ.

* 51 שנתחייבו בה מיד (כנ”ל סוס”ד), ע”ד דעת הספרי בביכורים.

מסתו קודם נט"י כו"ה⁵⁷ ואינו שייך עדיין להתבוננות שכלית – אלא הודאה זו היא בעיקר תוצאה מהאמונה הפשוטה הנטועה בלב כל ישראל, שבאמונתו הטורה הוא מכיר, דזה שהוא ניעור משנתו בכל יום זהו מפני שהקב"ה בעצמו⁵⁸ מחזיר לו נשמתו, ולכן ההלכה בפשטות⁵⁹ „בשעה שייקץ בסוף שנתו מברך והוא על מסתו כך אלקי נשמה שנתת בי כו' מודה אני לפניך כו' – הוא מודה בדיבור ממש על הטובה שנעשתה עמו בהחזרת נשמתו.

משא"כ ההודאה בעת התפלה באה על ידי התבוננות שכלית כו', ככל עניני התעוררות בעת התפלה, הבאים על ידי התבוננות – כפסק המשנה והשו"ע⁶⁰ שלפני התפלה חייב אדם להתבונן „ויחשוב מרוממות הא"ל ית' ובשפלות האדם“, וכן עניני התבוננות כו' בעת התפלה – שכתוצאה מזה ה"ה מודה להשם.

וזהו החילוק בין שתי הדיעות הנ"ל (בחיוב בכורים מה"ת):

לדעת הספרי ד„אין וה' אלא מיד" – ההודאה דבכורים היא ע"ד ההודאה „דמודה אני" שאומרים „מיד כשנעור

לנו את הארץ הזאת גו' הבאתי גו' אשר נתתה לי ה"ה⁵², וזה מחייב – „(מביא) וקורא“, ש„וקורא" הוא חלק המצוה מן התורה (וכפרש"י⁵³ שצריך האדם להראות שאינו „כפוי טובה“).

ועפ"ז י"ל ששתי הדיעות בהתחלת זמן חיוב בכורים, הן ע"ד שני אופני הודאה להקב"ה שצ"ל בכל יום ויום:

(א) ההודאה מיד בתחילת היום, ד„מיד שניעור" האדם משנתו (עוד קודם נטילת ידיים) אומר „מודה אני לפניך כו' שהחזרת בי נשמת בי כו'“⁵⁴.

(ב) ההודאה בעת התפלה – החל מההודאה בתחילת התפלה – „הודו לה' קראו בשמו כו'“, ואח"כ כמה פעמים במשך התפלה, וכן בתפלת העמידה – „מודים אנחנו לך“, עד לסיום התפלה, ועד לסיומה ממש (כמנהג⁵⁵ שנתקבל ומקובלים עתה ע"י כל ישראל) – אמירת הפסוק⁵⁶ „אך צדיקים יודו לשמך גו'“.

והם שני אופנים בענין ההודאה:

ההודאה הראשונה שהאדם מקיימה – אומר תיכף כשניעור משנתו, לא באה ע"י התבוננות ומסקנא שכלית בגודל ועוצם הטובה שנעשה עמו בהחזרת נשמתו – שהרי אך זה עתה, מיד (– כלשון הספרי בביכורים) נתעורר משינתו, ואף לא נטל את ידיו (ובפרט שלכתחילה אין לאדם להרהר בד"ת בעודו מושכב על

(52) פרשתנו כו, ח"י.

(53) שם כו, ג.

(54) סדר היום בתחלתו – הובא בבאר היטב אורח ס"א סק"ה. שו"ע אדה"ז אורח ס"א ס"ה (במהד"ק, ובמהד"ת – ס"ו). סידור אדה"ז בתחלתו. (55) כהובא בסדר תפלות של הרמב"ם (שבספר היד). וכ"כ בב"ח וט"ז (אורח סקל"ב). שו"ת מהרש"ל סי' סד. וכ"ה בכר"כ סידורים (כולל סידור אדה"ז). וראה בפרטיות לקו"ש חכ"ה ע' 375 ואילך.

(56) תהלים קמ, יד.

(57) שו"ע אדה"ז מהד"ת שם סוס"ו.

(58) ע"ד מרז"ל (ירושלמי הובא בתוד"ה אמונת – שבת לא, א) וה"ה אמונת גו' מאמין בחי העולמים חודג.

ביחד עם זה ע"פ פס"ד התורה – חזקה וודאי הוא שתצמיח תבואתה וכו' – ונפק"מ לריבוי הלכות בתורה. ואכ"מ.

(59) רמב"ם הל' תפלה פ"ז ה"ג ועד"ז בטוש"ע וסידור. – ולהעיר שנוסח „מודה אני" – כלול בברכה זו, וי"ל שנגזק ממה כיון שאמירתו מיד „כשייקץ“.

(60) אורח סצ"ח ס"א ברמ"א – ממשנה ברכות רפ"ה (וברש"י ותר"י שם). שו"ע אדה"ז שם.

לידי אמירת „ברוך השם” וכיו"ב, שכל זה הוא מעורר ומגלה בהם את כח האמונה – ע"ד ההודאה הכללית ד"מודה אני" שבתחילת היום, ודוגמתה – הור"דא "מיד" כי תבוא אל הארץ⁶³;

וההדגשה⁶⁴ של אדמו"ר הזקן בתורת חסידות חב"ד היא – שכא"א מישראל חייב להשכיל ולהבין ולדעת בעניני גדלות השם ככל יכולתו (כפי שנתבאר) בתורת חסידות חב"ד בארוכה באופן שכא"א יכול להבין בזה לפי ערכו, ולא להסתפק באמונה לחוד,

וזוהו בהתאם לההודאה הבאה „לאחר ירושה וישיבה"⁶⁵ – לשון התיישבות⁶⁶, כי על ידי שהאדם מתבונן בשכלו כו' בגדלות הא"ל, הרי זה פועל שהאמונה נקבעת בהאדם ומתיישבת בו, עד לשלימות הענין ד"ירושה וישיבה" – כיבוש וחילוק כל הארץ, שבהאדם עצמו זהו מה שהאמונה חודרת בתוך כל כחות נפשו, שעי"ז ההודאה להשם היא בתכלית השלימות – „אך צדיקים יודו לשמך ישרים את פניך" (באופן של התיישבות⁶⁷ וקביעות⁶⁸).

(משיחות ש"פ תבוא (ח"י אלול)

תשמ"ג, תשד"ז)

משנתו, וכן ההודאה דבכורים צ"ל „מיד" בכניסת ישראל לארץ;

משא"כ לדעת הש"ס כו' שלא נתחייבו בבכורים עד לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק, ההודאה דבכורים היא ע"ד ההודאה בהמשך ובגמר התפלה – „אך צדיקים יודו לשמך" – לאחר כל עניני התבוננות בעת התפלה ולפני, שאז הור"דא להשם היא מתוך הכרה עמוקה בחסדיו ית', והרי היא בתכלית השלימות – ועד"ז בבכורים, שדוקא לאחר גמר הכיבוש והחילוק של כל הארץ, הרי ההודאה להשם על נתינת הארץ כו' היא בפירות שהם בתכלית השבח, מצב דתכלית השלימות⁶¹.

ז. פ' תבוא כוללת וקוראים אותה בכמה שנים (וכבשנה זו – תשמ"ז*) ביום ח"י אלול, יום הולדת הבעש"ט – מייסד תורת החסידות הכללית, ויום הולדת רבינו הזקן – מייסד תורת חסידות חב"ד⁶².

וי"ל שבשתי דיעות הנ"ל, המתאימות לשני אופני הודאה, כנ"ל – נרמזו ב' אופני ההשפעה של הבעש"ט ואדה"ז על בני:

עיקר ההדגשה של תורת החסידות הכללית (של הבעש"ט) היא – לעורר כח האמונה אצל בני. וכמסופר בשיחות רבותינו נשיאינו אודות השתדלותו של הבעש"ט והתעסקותו עם תינוקות ביש"ר ראל לחנכם באמירת איש"ר וכיו"ב, וכן התעסקותו עם אנשים פשוטים להביאם

(61) וראה לקו"ש ח"ט ע' 155 ואילך.

(*) שנת הדפסת השיחה. הנו"ל.

(62) ספר השיחות תש"ג ע' 141. ובכ"מ.

(63) להעיר גם מלקו"ש שם ע' 160 ואילך. ח"ט ע' 249.

(64) ראה הל' תשובה להרמב"ם פ"ה ה"ה בנוגע לנשים כו' שההלכה ללמד לעבוד מאהבה – „מג"ל" להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

(65) כתורת הבעש"ט (היום יום ח"י אלול).

(66) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ה שם.

(67) ועד שנעשה, במכש"כ וק"ו מידיעת איזה ענין שבתורה, „יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו .. נמצא כלל כו" (תניא פ"ה (ט, ב)).

